

SECO, Manuel / ANDRÉS, Olimpia / RAMOS, Gabino (2004): *Diccionario fraseológico documentado del español actual*. Madrid: Aguilar, 1084 p.

Encara que sigui una obvietat començaré la ressenya afirmant que l'obra de M. Seco i coautors (a partir d'ara: DFDEA) és un veritable diccionari fraseològic malgrat que a la portada hi consti també que és de *Locuciones y modismos españoles*. Tal com els mateixos redactors expliquen «la palabra **modismos**, que en el título se suma al término **locuciones**, la hemos añadido solamente como una concesión al lenguaje corriente, donde suele aplicarse con poca precisión a la generalidad de las locuciones» (p. XIII). L'elecció del terme *fraseològic* em sembla primordial perquè dóna a entendre que els autors consideren que la disciplina lingüística que es dedica a l'examen de les combinacions estables de paraules és la *fraseologia* i que la denominació apropiada de tals formacions és la d'*unitat fraseològica (fraseologisme)*. El DFDEA és un diccionari fraseològic sobretot perquè els seus autors no s'han acontentat transvasant-hi el material que es trobava al *Diccionario del español actual* (DEA) fet per ells mateixos. Examinant de prop els articles del nou diccionari es nota que s'han fet esforços per millorar, completar o simplificar, on era necessari, la descripció fra-

como acabo de apuntar, distrae la atención del lector alguna que otra cuestión formal del redactado de la *Introducción*: «[...] hemos escrito sistemática[mente] con -u [...]» (p. 12); «[...] la tónica se cerró un grado por influjo [de] -u» (p. 14).

seogràfica de les unitats. Evidentment, no totes les decisions preses agradaran a tothom. Comentaré aquí un exemple que alguns trobaran poc encertat: en molts casos s'ha eliminat el pronom «le» de la forma bàsica dels fraseologismes verbals que tradicionalment el porten als diccionaris castellans. Així al DFDEA tenim, p. e., *llamar la atención* [a alguien] enlloc de *llamarLE la atención* a alguien. Cf. també *bailar el agua* [a alguien]; *cortar las alas* [a alguien], *dar alas* [a alguien]; *partir* (o *romper*) *el alma* [a alguien]; *venir ancho* [algo a alguien]; *hacer ascos* [a alguien o algo]; *tomar el pelo* [a alguien], etc. (En la primera part de la ressenya reproduïxo amb cursiva les unitats citades que al DFDEA apareixen amb negreta rodona). Aquestes combinacions de paraules en el *Diccionario fraseológico del español moderno* (DFEM), editat l'any 1994, sempre porten l'element en qüestió. Tal decisió, al meu parer, té la seva raó de ser, però ja que es tracta d'un fenomen complicat, difícil de sistematitzar, m'estranya que els redactors no expliquin al prefaci per què moltes altres unitats figuren al diccionari amb el pronom «le» (cf., p. e., *llegarle al alma* [algo a alguien]; *salirle del alma* [algo a alguien] i *subírsele* [a un superior] *a las barbas* que al DFEM figura com a *subirse* u. p. a *las barbas* a/de alguien). Algunes formes consten al DFDEA sense aquest element i sense la indicació que la combinació en qüestió pot necessitar un complement indirecte (cf. *echar o lanzar el anzuelo*). Considero que un diccionari de les característiques del DFDEA hauria de tenir instruccions d'ús molt més detallades per a facilitar tota la informació possible sobre el tractament del material reunit. Un altre fenomen que al meu entendre hauria necessitat ser comentat és el cas dels fraseologismes que el DFEM, i generalment els diccionaris espanyols, recullen com a verbals i que el DFDEA registra com a adverbials, nominals, pronominals, etc. Cf. al DFEM «*dírsele/importarle* u. p./u. c. *un ardite* a alguien» i *un ardite* al DFDEA.

El DFDEA consta de dues parts: el diccionari pròpiament dit està precedit per una *Guía de consulta*. Aquesta, de cent pàgines a tres columnes, enumera totes les unitats i variants registrades. Pel que fa als precursors, una de les mancances del DFEM era justament l'absència d'una llista similar; el *Diccionario fraseológico español-ruso* (DFER) —publicat a Moscou el 1985—, en canvi, té un índex molt detallat. A la *Guía de consulta* del DFDEA la paraula clau lematitzadora està impresa amb negreta. Suposo que és per l'existència d'aquesta *Guía* que els redactors no especifiquen al prefaci els principis de la lematització.

El diccionari que ressenyo registra unes 16 000 unitats fraseològiques, gairebé tres vegades més que el DFEM, però només un xic més de la meitat dels fraseologismes que recull el mencionat DFER. Una de les novetats del DFDEA consisteix en el fet que l'ús de totes les unitats està il·lustrat amb cites provinents de textos literaris o periodístics d'autors pensinsulars, apareguts entre 1955 i 2004. Recordo que la recollida de dades per al DEA es va acabar el 1993 i que els exemples del DFEM eren creats pels mateixos redactors i que el DFER cita també autors extrapensinsulars i d'èpoques anteriors. Els redactors del nou diccionari fraseològic afirmen al prefaci que, malgrat que utilitzin només textos pensinsulars, el DFDEA pot representar també la fraseologia hispanoamericana ja que «el español europeo y el americano, en un nivel medio y sobre todo en el nivel culto, son comunes en un porcentaje muy alto». (p. XV). Sense entrar en detalls em permeto recordar que, justament en el camp de la fraseologia, al costat de les innegables coincidències hi ha força divergències. Prou eloqüent és el material reunit als «*Índices español peninsular - español colombiano (uruguayo, argentino, cubano)*» dels volums del projecte de la Universitat d'Augsburg, publicats actualment per Gredos, que mostren clarament la riquesa de la fraseologia hispanoamericana i la necessitat de documentar-la. Pel que fa al castellà pensinsular registrat pel DFDEA, es podria examinar, si no hi ha formes calcades del català o del gallec entre els exemples que procedeixen de textos d'escriptors bilingües i que porten la marca *reg*, com *nuevo de trinca* etc. Al DEA teníem, p. e., la combinació *durante años* y *paños*, exemplificada amb una cita d'un article de Baltasar Porcel, que va ser eliminada del material del nou diccionari.

L'adjectiu «actual» en el títol del diccionari analitzat es refereix al fet que les seves cites —en total unes trenta mil— provenen exclusivament de textos publicats als darrers cinquanta anys. Els redactors algunes vegades hi afegixen fraseologismes registrats de l'ús oral, assenyalats amb un

asterisc (cf. p. XXVIII i, p. e., la documentació de les unitats *no por el huevo, sino por el fuero; como la manteca* (o *más que la manteca*). Aquesta solució de l'asterisc es justifica plenament. Tanmateix trobo a faltar en aquesta obra certes combinacions que no es documenten a les fonts consultades, però que són vives en la llengua. El diccionari fa constar, p. e. *dormir la mona, dormirla i agarrarla*, però no *agarrar* (o *agafar*, o *coger*) *la* (o *una*) *mona*; hi apareix *colorín, colorado, (este cuento se ha acabado)*, però hi falta *y vivieron felices y comieron perdices*. El diccionari recull *señalar* (o *marcar*) *con piedra blanca* [una fecha u ocasión]; *acabar mal* [dos personas]; *decir adiós* [a alguien], etc. però no *señalar* (o *marcar*) *con piedra negra*; *acabar mal* [algo]; *decir adiós* [a algo]. Hi manca també l'accepció quotidiana de la combinació *hacer un favor*. El DFDEA registra la forma *poner la guinda* [a algo], però no hi trobem *poner la guinda a la tarta* (o *al pastel*) i *ser* [algo] *la guinda a la tarta* (o *al pastel*). Sota l'entrada **gallina** —amb la forma reduïda *con las gallinas*— hi consta *acostarse con las gallinas* i a una de les cites fins i tot *cenar con las gallinas* (que al meu parer és una modificació intencional, un ús «desautomatitzat, desfraseologitzat»), però hi manca la combinació *levantarse con las gallinas*, recollida pel DFER i coneguda també en altres llengües (rus, hongarès, etc.). El DFDEA no recull tampoc les unitats *en fila india; ponerse el dedo en la boca; no pintar nada* [en algo], etc., documentades per altres diccionaris.

El fet de no ser hispanoparlant m'impedeix formular opinions massa contundents, però tinc la impressió que entre els exemples del nou diccionari hi ha un nombre elevat d'usos individuals (cf. p. e., sota **cosaco**: *meó como un cosaco, mentir como cosacas*). A vegades, com es pot veure en el cas de la combinació *poner puertas al campo*, que cito al final de la ressenya, l'ús real xoca amb el que reflecteixen la definició i els exemples. Noto també una freqüència alta de fraseologismes que porten la marca *lit* (literario), cosa que, considerant l'origen del corpus, sembla realment redundant, si no desorientadora i tot en algun cas. Una versió CD-ROM del diccionari amb possibilitats de cerca múltiple permetria verificar en quin percentatge el nou diccionari conté usos literaris i col·loquials o argòtics, juvenils efímers com *corta y rema que vienen los vikingos*, etc., citat per una breu ressenya, reproduïda a l'Internet el 09/12/2004 (<http://www.elcultural.es>).

Pel que fa al material reunit al DFDEA, trobo bé que els redactors hagin decidit incloure-hi fórmules oracionals col·loquials de moltes menes. Només m'estranya que n'hi hagi que hi apareguin amb una marca diferent, com és el cas de la unitat *no por el huevo, sino por el fuero*, qualificada pels redactors com a locució adverbial. Hi ha fraseologismes emprats normalment com a oracionals com *es(t)o es harina de otro costal* que el diccionari registra com a verbals. Una altra fórmula similar, *ser* [algo] *otra canción*, porta una nota d'ús: *Grml en la constr esa* (o *eso*) *es otra canción*. Els refranys, malgrat que sovint tinguin una estreta relació amb certes locucions, queden expulsats d'aquest paradís fraseològic, amb l'excepció d'uns quants sobre els quals els autors diuen que «acogemos, no obstante, aquellos que son homologables a las fórmulas oracionales: *a lo hecho, pecho*, o los que, tenidos frecuentemente como refranes, son en realidad máximas comunes: *a la tercera va la vencida, paciencia y barajar, para muestra basta un botón*». (Al meu entendre el terme «máximas comunes» no és gens ni mica apropiat per referir-se als fraseologismes citats pels redactors). Només algunes parèmies molt conegudes, com *no se tomó Zamora en una hora*, han tingut la sort de ser «homologades»; altres formacions similars hi queden documentades en una forma reduïda: *botón de muestra; cría cuervos; en todas partes cuecen habas; estar en misa y repicando; (huir) como gato escaldado; la ley del embudo; mentar la soga en casa del ahorcado; no doler prendas* [a alguien]; *ser* [alguien] *profeta en su tierra; tanto monta; río revuelto; hacer leña del árbol caído*, etc., encara que la variant proverbial d'aquestes sigui coneguda i usada per tothom.

Com a usuari estranger hauria preferit poder trobar al diccionari els refranys espanyols més freqüents. Al meu parer, s'hauria pogut sacrificar una part del material reunit, que té poc interès per a un diccionari fraseològic. Penso molt especialment en les locucions i estructures de valor purament gramatical que abunden al DFDEA, com *cerca de, a pesar de, aparte de, amén de, cara a, cerca de, como que, con lo que, con motivo de, cuanto a, dado que, dentro de, fuera de, gracias a, junto a, junto con, lejos de, luego que, más que, merced a, sino que, tal como, tanto como, tocante a*, etc. i

altres com *del año, un poco; ora... ora...; venir + ger, servirse + inf*. Caldria eliminar també les unitats formades amb el verb *ser* que es poden considerar monolexicals i conseqüentment no fraseològiques, com *ser bastante, ser alta, ser baja, ser madre, ser víctima* i altres de similars com *ser una esponja, ser un mandado, ser una lapa, ser un linxe, ser un roble, ser una tortuga*, etc. La mateixa sort mereixerien, al meu entendre, estructures com *no oler, no llevarse, échale, entiéndelo, entiéndeme, dejémoslo, dejarlo, darle* [a algo], *darle* [a alguién], etc. i combinacions com *armarla, buscarla, buscársela(s), cagarla, cagarlo, cantárselas, cargársela, clavarla, cogerla, colársela, cortársela*, etc. D'aquestes darreres es podria conservar les que són formes derivades de fraseologismes pròpiament dits: cf. *agarrar la* (o *una*) *mona* – *agarrarla, dormir la mona* – *dormirla, echarla larga* – *echarla, hacerla buena* (o *bonita, o menuda*) – *hacerla, meter la pata* – *meterla*, però no com a unitats independents. Al meu parer, n'hauria prou exemplificant-ne l'ús a l'article del corresponent fraseologisme complet. Per tancar aquest apartat vull referir-me encara als termes compostos denotatius, freqüents en la terminologia. Els redactors del DFDEA ens diuen que només registren aquella mena de combinacions fixes que són «denominaciones normales de las realidades [...], cuando, por metáfora, han dado lugar a nuevos sentidos que han encontrado acogida en el uso» (p. XVIII). Malgrat aquesta afirmació el diccionari recull molts termes que no corresponen a aquests criteris, com *dinero de plástico, dinero en efectivo* —però no fa constar, p. e., *tirar el dinero* i *dinero(s) tirado(s)*. Cf. també *hermano de leche, huelga de brazos caídos, huelga de celo, huelga de hambre, jamón de mono, jornada de puertas abiertas, ley de fugas, línea caliente, lista negra, madre de alquiler - padre de alquiler, madre patria, nombre de pila, nueva ola, oro negro, oro de ley, plata de ley, siervo de la gleba* i altres combinacions, com *por sextuplicado*.

A continuació, per poder comentar les solucions fraseogràfiques emprades pels redactors, citaré un exemple afegint-hi entre parèntesis rodons uns números que no consten al diccionari i que em serviran tot seguit per explicar l'estructura del diccionari:

(1) CORBATA

(2a) **ponérselos** (3) [a alguién] (4a) (o **ponerle los huevos, o los cojones**) (4b) *u otro n equivalente* (2b) **de** (4c) (o **por**) (2c) **corbata**. (5) v. (6) (*vulg*) (7) *Asustar[le] mucho*. (8) *Normalmente referido a hombre*. (9) *Umbral EIM 28.2.97* (In): (10) *Si nuestros grandes columnistas, analistas, comentaristas, editorialistas, pierden la ironía ..., esto es porque la gran polvareda de los señoritos nos ha puesto los huevos de corbata*.

L'estructura habitual dels articles —els redactors parlen d'entrades, mot que utilitzo en un sentit diferent— del nou diccionari fraseològic és la següent:

(1) El material fraseològic està recollit en articles encapçalats per una entrada, un mot escollit entre els elements constitutius de la combinació com a paraula clau lematitzadora. Les entrades, impreses amb majúscules en negreta, estan ordenades alfabèticament.

(2) Sota l'entrada tenim la forma (lexicogràfica) bàsica de la combinació impresa amb minúscules en negreta. La forma bàsica es completa, quan és el cas, amb informació sobre la possible variació dels elements constitutius de la unitat (cf. el punt 4). La indicació de les variants pot fragmentar, com es veu a l'exemple citat, la unitat en qüestió (cf. els elements assenyalats com a 2a, 2b i 2c). La localització ràpida d'algunes unitats de vegades és difícil pel fet que les combinacions en la *Guía de consulta* estan «organizadas por orden alfabético de la primera palabra que las forma; después de la segunda; después de la tercera, etc.» (p. XIX), mentre que en el diccionari pròpiament dit «dentro de cada entrada, las locuciones van por orden alfabético de toda la secuencia de letras que constituye la locución, como si fuera una sola palabra» (p. XX). A causa d'aquesta diferència uns exemples que en el diccionari consten en un ordre (*abrir el pecho, a lo hecho pecho, a pecho descubierto, criar a sus pechos, dar el pecho, del pecho, de pechos* - cf. p. XXI i l'article **pecho**) en la *Guía de consulta* figuren en un ordre diferent: (*a lo hecho pecho*, p. 5; *a pecho descubierto*, 6; *abrir el pecho*, 8; *criar a sus pechos*, 24; *dar el pecho*, 25; *de pechos*, 31; *del pecho*, 35. Algunes

combinacions registrades a la llista, com són ara els termes *oro de ley*, *plata de ley*, no figuren com a tals al DFDEA, que recull només una forma reduïda: «**de ley** *adj* [Oro o plata] que posee la mínima proporción de metal fino exigido».

(3) Quan és necessari, al DFDEA la forma bàsica de la combinació es completa entre claudàtors amb indicacions de les eventuais restriccions formals, gramaticals i semàntico-pragmàtiques en la combinabilitat de la unitat en qüestió. Aquesta informació pot aparèixer també al final de la combinació: **abrir el corazón** [una pers. a otra]. Es pot constatar que sovint també dins de la definició apareixen indicacions que corresponen a les que completen la forma bàsica: **dar** (*o decir*) [a alguien] **el corazón** [una cosa]. *v* (*col*) Tener [esa pers.] el presentimiento [de esa cosa (*prop con QUE*)]. Alguna vegada tal informació figura només a la definició: **tirar o arrojar o, raro, lanzar la toalla** *v* Abandonar [alguien] una empresa dificultosa, dándose por vencido. Entre els diccionaris peninsulars n'hi ha pocs que informin conseqüentment del subjecte ("agent") i de l'objecte ("pacient") de la unitat. El DFEM ho fa i sempre amb les abreviatures *u. p.* (una persona) i *u. c.* (una cosa), en el primer cas i amb els mots *alguien*, *algo*, en el segon, així: «**llamar(le) u. p./u. c. la atención a/de alguien**» i «**estar u. p. hasta aquí de alguien/algo**». El DFDEA excel·leix en la distinció dels diferents significats amb l'ajut de les indicacions mencionades (cf., per ex., el tractament de les set accepcions de **llamar la atención**), però no tant en l'ús conseqüent de les formes escollides per fer-ho: *una pers.*, *una cosa* i *alguien*, *algo* serveixen igualment per assenyalar els dos fenòmens en qüestió: cf. **hacer un favor** (*o hacer favor*) [a alguien o algo] versus, **hacer un favor** [a una pers.]; **llamar** [una pers. o cosa] **la atención** [de alguien sobre algo] i **poner por las nubes** [a una pers. o cosa], etc. A més a més, es troben moltes solucions divergents que s'empren per descriure estructures similars, com en el cas de les unitats sinonímiques **pasarse** [algo] **por debajo del sobaco** i **pasarse** [alguien (*su*) algo] **por los cojones**. En la documentació de certes unitats presentades en una forma mínima falten completament les indicacions esmentades. Compareu, p. e., **entre algodones**. *adv* Con mucho mimo y cuidado. *Frec con el v* **criar**. Cf. també: **un bleado** *adv* Nada. *Con intención ponderativa. Con el v* **importar**. Vegeu també la combinació **en forma**, on manca la informació que les accepcions 1-3 es refereixen a persones i les 4-5 a coses.

(4) El diccionari fa constar les principals variants de les unitats recollides. Els elements intercanviables —anomenats per alguns fraseòlegs variants qualitatives— hi apareixen entre parèntesis rodons i precedits pel mot *o* (*u* quan és el cas): «**para acabarlo de arreglar** (*o de fastidiar, u otro equivalente*)». Aquesta solució, tal com hem vist, permet a vegades enumerar un bon grapat de variants amb l'ajut d'una sola estructura: **ponérsele** [a alguien] **de corbata**; **ponerle** [a alguien] **los huevos de corbata**; **ponerle** [a alguien] **los cojones de corbata**; **ponerle** [a alguien] **por corbata**; **ponerle** [a alguien] **los huevos por corbata**; **ponerle** [a alguien] **los cojones por corbata**. En molts casos en lloc d'un mot concret hi pot constar una informació més general respecte als elements constitutius variables: «**(como) de aquí a Lima**. *adv* (*col*) Muchísimo. *En lugar de* LIMA *puede aparecer otro n*». Aquest exemple ens mostra també que els elements facultatius de les anomenades *variants quantitatives* al DFDEA hi figuren entre parèntesis rodons. (Aprofito l'oportunitat per notar que com que l'article **aquí** conté més de deu unitats, la variant **de aquí a Lima** apareix més avall sense cap documentació remetent amb l'ajut d'una fletxa a la forma **COMO DE AQUÍ A LIMA**. Cf. al respecte la p. XXI). Quan és necessari les dues indicacions que serveixen a distingir les variants qualitatives i les quantitatives es poden combinar: **como (el) azabache** (*o más que el azabache*), formes que s'interpreten com **como azabache**; **como el azabache** i **más que el azabache**. Cf. també **guardar (las) ausencias** (*o guardar (la) ausencia*) [a o de alguien].

El mot *o* pot introduir també elements antonímics: «**subir** (*o bajar*) **el diapasón** *v* Subir o bajar el tono de la voz». Cf. també: **estar bien** (*o mal*) **de la azotea**, que remet a l'article de **cabeza**, on trobem separades les unitats **estar** [alguien] **bien de la cabeza** i **estar** [alguien] **mal de la cabeza**, sense que hi hagi una remissió a l'article **azotea**. La manca de les referències encreuades s'observa també en altres casos. Cf., p. e., el tractament dels fraseologismes **asomar el hocico**, **dar en el hocico**, **meter el hocico** i **romper los hocicos**, que remetent a les formes corresponents que apa-

reixen sota l'entrada **nariz**, però no a l'inrevés. No es comprèn per què variants com **cuéntaselo a tu abuela** (*o se lo cuentas a tu abuela*) i **cuéntaselo a tu tía** (*o se lo cuentas a tu tía*) es troben en dos articles diferents i a més sense cap remissió que les relacioni. Al meu parer, les referències encreuades són indispensables per poder presentar el material fraseològic com un sistema d'unitats. En certs casos una lematització més flexible podria servir també per a la mateixa finalitat. P. e. la solució de recollir els fraseologismes **salir de Guatemala y entrar en Guatepeor**; **salir de Málaga y meterse** (*o entrar*) **en Malagón**; **salir de la sartén y caer en las brasas** sota l'entrada **salir** hauria fet possible reunir aquestes formes sinonímiques dins d'un mateix article.

La resta d'indicacions, enumerades a continuació als punts 6-10, estan separades de les anteriors amb l'ajut d'un punt en negreta, llevat que en lloc d'aquestes informacions hi consti només una remissió a variants o a formes sinonímiques. (Vegeu-ne exemples dins dels articles **agua** i **boca**).

(5) En la major part dels articles després del punt s'especifica, en forma d'una abreviatura impresa amb minúscules cursives, la categoria gramatical de la combinació. A les pàgines XXVII-XXVIII es troba la clau de les abreviatures i signes emprats al diccionari i a les pàgines XXIX-XX-XII tenim un glossari dels termes lingüístics utilitzats. En cas de les diverses formes ponderatives aquesta informació pot ser substituïda per una explicació més llarga: «**como ababol** (*o más que un ababol*). (*hoy raro*) Constr. de sent. comparativo usada para ponderar la rojez o el rubor». L'especificació de la categoria gramatical no em sembla indispensable per a l'usuari, que la pot deduir de la definició. Per contra la seva precisió és essencial per als lexicògrafs ja que aquesta categoria es relaciona íntimament amb la forma bàsica, amb la definició i amb la descripció de l'eventual polisèmia de la combinació. En algunes publicacions recents es pot observar l'intent de reduir a un mínim la forma bàsica de les unitats separant-ne elements constitutius importants i atribuint-los per conseqüència una categoria gramatical que no correspon a l'ús real. La *Gramàtica del català contemporani* (Gcc), p. e., cita entre les locucions nominals les combinacions mutilades *pèls i senyals*, *l'oro i el moro*, *les mil i una*, *els ets i uts*, *la puta i la Ramoneta* (p. 870) i *peus de plom* (p. 873). El DFDEA empra aquest procediment en la descripció d'un gran nombre d'unitats —una decisió que trobo completament equivocada. P. e., en lloc de la combinació *prometer el oro y el moro* hi trobem: «**el oro y el moro**. *m pl (col)* Cosas exageradas o fantásticas. Referido a lo que alguien promete o a lo que alguien cree que tiene o va a tener». El diccionari recull com a locució nominal el fraseologisme verbal *contar* (*o explicar*) *con pelos y señales* [algo]: «**pelos y señales**. *m pl (col)* Pormenores o detalles. *Gralm en la constr. con pelos y señales*». Penso que la forma adverbial *con pelos y señales* 'detalladament; amb tots els detalls' tampoc no funciona independentment i que l'ús nominal *pelos y señales* que documenten dues de les cites del DFDEA neix per desautomatització (desfraseologització) de la unitat. Aquest procediment normalment serveix per provocar un efecte humorístic, com en un dels contes de Jesús Moncada: «Tomàs, el matxer, ha obert la tanda de comentarís explicant amb pèls i senyals (molts pèls i molts senyals, Penèlope) el que faria amb la Paula al llit fins que ella, esgotada, morta, demanaria misericòrdia». (MONCADA, *Contes*, 2001, 292). Cf. també: **del otro jueves**; **con pies de plomo**; **como un bendito**; **a (la) baqueta**, etc. Curiosament, alguna de les combinacions creades per aquest procediment, com **manos libres**, construïda a base dels exemples *tener las manos libres* i *actuar con manos libres*, coincideix formalment amb un terme existent (*manos libres* 'accessori de telefonia mòbil').

Una de les causes d'aquesta mutilació pot ser la interpretació errònia del fet que diferents tipus de fraseologismes tenen uns «punts de discontinuïtat» on es poden intercalar mots que no formen part de l'estructura: *tragar* saliva – tragar mucha saliva; empinar* el codo – empinar mucho / demasiado / frecuentemente el codo*. Aquesta possibilitat pot provocar, com es pot veure al següent exemple, la disgregació dels elements constitutius de la unitat: «Un altre aspecte negatiu d'aquesta obra és com tracta els autors d'altres textos gramaticals o lingüístics en general; se m'acut una expressió per qualificar-ho: desproporcionadament i barroerament a baqueta.» (*Escola Catalana*, Any XX. Gener 1990. Núm. 264, p. 34). Trobo poc afortunat que els redactors utilitzin aquest fenomen per agrupar, com si es tractés de diferents accepcions de la mateixa forma reduïda, fraseologismes

que no tenen res a veure els uns amb els altres. Cf., p. e.: «**en blanco**. *adv* De manera que casi se ve solo el blanco del ojo. *Gralm en constr como (con) los ojos en blanco o poner los ojos en blanco*, *frec aludiendo al asombro expresado por este gesto*. [...] **2 en blanco**. *adv* Sin texto escrito o sin estar pintado o dibujado. *Referido a papel u otra superficie similar*. *Tb adj*. [...] **3 en blanco**. *adv* Sin especificar la opción, la pers. o el partido elegidos. *Con el v votar*. *Tb adj referido a voto*. [...] **4 en blanco**. *adv* Sin dormir. *Tb adj referido a noche*. *Gralm en la constr pasar la noche en blanco*. [...] **5 en blanco**. *adv* Sin ninguna actividad. *Tb adj*. [...] **6 en blanco**. *adv* Sin recordar o sin pensar nada. *Frec adj, referido a mente y en la constr quedarse en blanco*. [...] **7 en blanco**. *Adv* Sin entender nada. *Frec en la constr quedarse en blanco*».

(Cf. també **de muerte** 1-5, **de paso** 1-7, **en forma** 1-6; **en medio** 1-7; **a la vista** 1-5, **como un conejo** 1-3, **darle** 1-4, etc.).

(6) Una de les decisions més afortunades dels redactors del DFDEA és oferir informació, sempre que convé, sobre el nivell de llenguatge, l'actitud del parlant; sobre l'àmbit, la freqüència i l'extensió geogràfica de l'ús dels fraseologismes documentats. Es tracta d'unes indicacions importantíssimes que els diccionaris, molt especialment els monolingües espanyols, rarament facilitaven sobre les unitats fraseològiques. Al DFDEA només excepcionalment falten les indicacions corresponents. Confronteu, p. e., les formes «**patinarle las neuronas** [a alguien]. *v*» i «**secarsele las neuronas** [a alguien]. *v (col)*». Respecte de les marques i les notes emprades consulteu les ps. XXIII-XXIV del prefaci.

(7) Tal com hem vist, la definició que ocupa el lloc següent en el cas de diverses formes ponderatives i de fórmules oracionals pot ser substituïda per una nota sobre l'ús que té: «**mejorando lo presente**. *Form or (pop o humoríst)* Se usa para dar a entender que el elogio o la ofensa dirigidos a alguien o algo ajeno no suponen desprecio al interlocutor o a lo que es suyo». (Cf. també la documentació de les unitats **tras** (o **sobre**, o **encima de**) **cornudo**, **apaleado**; **cornudo**, **apaleado**). Explicacions similars poden acompanyar també altres tipus de combinacions (cf.: **tener monos en la cara**). Sovint aquestes notes semblen excessivament llargues: «**hecho un acordeón** (o **como un acordeón**). *Constr de sent compartivo usada para ponderar lo arrugado o encogido que está algo*» —formulació que per estalviar lloc podria ser molt més curta: «*Comp* Muy arrugado o encogido». Al DFDEA aquesta mena de notes poden suplir no sols la definició, sinó també la categoria gramatical precisant, a més a més, la forma habitual de la unitat en qüestió: «**como un bombo** (o **hecho un bombo**). *(col) Constr sent comparativo usada para ponderar el estado de fuerte aturdimiento. Referido a la cabeza, y gralm con vs como tener o poner*». Curiosament en la documentació de la variant (o forma sinonímic) **como un sonajero** no apareix la mateixa nota, ni hi ha cap referència que permeti relacionar els dos fraseologismes. En altres casos similars, al contrari, en lloc d'una definició consta una unitat sinonímic i, eventualment, la remissió a l'article on aquesta es troba (sense que allà hi hagi una referència encreuada): « **echar aceite al fuego**. *v (raro)* Echar leña al fuego (→ **LEÑA**); **echar leña al fuego**. *v* Contribuir a que se aumente algo que se considera un mal. *Tb más raro*, **añadir leña al fuego**. Sovint no hi ha cap indicació que permeti relacionar dues unitats similars, com és el cas de **tocar hierro** i **tocar madera**, malgrat que en un dels exemples que il·lustren l'ús de la primera les dues formes figurin juntes: « *cruzo los dedos, toco madera y toco hierro*». A vegades, al contrari, es fa la remissió malgrat que es tracti de combinacions només parcialment sinonímiques ja que una d'elles és polisèmica (cf.: **frente a frente** – **cara a cara**). La polisèmia fraseològica no sempre és presentada de la mateixa manera que al DEA. Compareu, p. e., el tractament de la unitat *llamar la atención* als dos diccionaris. En aquest cas concret em pregunto si la proposta del DEA no era més coherent. (Cf. també l'observació feta més amunt a propòsit de la forma *en blanco*).

(8) Les notes que poden aparèixer en diversos llocs de l'article ofereixen moltes menes d'indicacions útils per a l'ús dels fraseologismes en qüestió. El que trobo poc afortunat és que els autors del diccionari les utilitzin massa sovint per descriure la forma habitual de les unitats, com en el cas de la combinació mencionada **como un bombo** (o **hecho un bombo**). Vegeu també «**caberle** (o **entrarle**) [a alguien algo] **en la cabeza**. *v (col)* Resultar[le] comprensible. *Normalmente en constr ne-*

gat». No entenc per què els redactors registren formes (i ofereien definicions) que, tal com mostren també les seves cites, no s'utilitzen com a tals en la parla real. El DFEM i el DFER recullen el fraseologisme en qüestió com a **no caberle u. c. en la cabeza a alguien** i **no caber en la cabeza una cosa**, respectivament. La solució del DFDEA resulta més estranya encara si considerem que es tracta d'una combinació que traduïda literalment és coneguda també en altres llengües com el rus, polonès, hongarès, alemany etc. Cf. també les combinacions registrades com a «**matar una mosca**» i «**un (o el) pan bajo el (o debajo del) brazo**».

(9-10) En la part final de l'article tenim les cites que il·lustren l'ús de la unitat en qüestió. En primer lloc s'assenyalen les fonts dels exemples, donades en abreviatura. La clau de les abreviatures es troba al final de l'obra, a les ps. 1060-1084. Els articles acaben amb les cites. (Vegeu també les observacions fetes més amunt).

* * *

Ja se sap que —tal com el mateix M. Seco afirma— l'elaboració d'un diccionari d'aquesta mena no deixa de ser «un deporte de alto riesgo o como poner puertas al campo» (citat el 09/12/2004 a l'adreça Internet: <http://www.elcultural.es>). De passada observo que aquest ús tradicional ('ser imposible'), no correspon a la definició que apareix al DFDEA ('limitar lo que no admite límites'). Com diu Sancho Panza en el cap. LV de la segona part del *Quijot* «es querer atar las lenguas de los maldicientes lo mismo que querer poner puertas al campo». Evidentment, no podem oblidar que també les unitats fraseològiques evolucionen, canvien de forma i de significat, n'hi ha que moren i n'hi ha que neixen, cosa que obliga a la revisió i ampliació periòdica de les obres publicades. Per això, tot felicitant els autors d'aquest nou diccionari per la feina feta, vull expressar l'esperança que en un futur no gaire llunyà se'n faci una nova edició revisada. Crec que com a primer pas caldria que els redactors completessin les informacions sobre el tractament del material fraseològic. Una possible solució podria ser la que trobem als darrers volums del projecte de la Universitat d'Augsburg, editats actualment per Gredos, que publiquen unes instruccions molt més extenses que als diccionaris en una pàgina Web (cf. <http://www.answer.uni-augsburg.de>). Seria també molt important tenir com més aviat millor la versió CD-ROM del DFDEA. La realització d'aquesta podria servir també per a la revisió del material reunit i per a eliminar les formes mutilades inexistents en l'ús real. Una tal eina, que a més hauria d'intentar presentar la fraseologia com un sistema d'unitats relacionades entre si amb múltiples lligams, segurament faria història. Cal reconèixer, però, que ja l'actual versió del DFDEA “marca un hito” important en la fraseografia castellana. A més, resulta útil per comprendre textos produïts per la premsa, ràdio i televisió catalanes, en els quals darrerament pul·lulen les expressions calcades del castellà, com la que segueix: «Se me'n va el sant al cel. Quan aterro, Llavina reproduceix una conversa amb el seu fill de nou anys». (*Avui*, 10/07/2005, p. 53.).